

האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

מבוא לאמנות עתיקה וקלאסית: פענוח אמצעי הבעה חזותיים מימי
קדם - 5201

תאריך עדכון אחרון 28-09-2017

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 5

תואר: בוגר

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: תולדות האמנות

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר א'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): פרופ' רינה טלגם

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: rina.talgam@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: שני, 13:00 - 14:00

מורי הקורס:
פרופ רינה טלגם
גב תמר כהן

תאור כללי של הקורס:
נסקור את תולדות האמנות של התרבויות העתיקות שהתקיימו במזרח הקדום ובאגן הים התיכון למן האלף השלישי לפני הספירה ועד שלהי העת העתיקה. בחלקו הראשון של הקורס נדונות התרבות המצרית והמסופוטמית (השיעור הראשון יוקדש לאמנות התקופה הפליאוליתית העליונה). בהמשך נדונות התרבות היוונית והרומית. הקורס בנוי משיעור ותרגיל

מטרות הקורס:
להכיר את התפתחות והאדריכלות והאמנות המאפיינת כל תרבות ותרבות, תוך דיון פרטני בטכניקה, בצורה ובתוכן של יצירות נבחרות. להבין מה הם הנושאים שהעסיקו את האמנים העתיקים וכיצד הם הציגו אותם מבחינה חזותית במגוון מדיומים רחב. מה האתגרים שעמדו בפני האמנים העתיקים ואלו פתרונות הם מצאו כדי להביע בצורה מיטבית רעיונות מגוונים. להכיר את המסורות האמנותיות שהתפתחו בתוך התרבויות השונות ואלו שינויים חלו באותן מסורות במהלך הזמן.

תוצרי למידה
בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:
להכיר את יצירות האמנות והאדריכלות החשובות המאפיינות כל תרבות הנדונה בשיעור. לאפיין, לנתח ולקשור יצירות אמנות לתרבות מסוימת. לקיים מחקר עצמאי קצר באמצעות ספרות העזר הבסיסית ולכתוב אותו בצורה רהוטה.

דרישות נוכחות (%) :
100

שיטת ההוראה בקורס: הוראה פרונטלית בשיעורים
הוראה פרונטלית ודיונים בתרגילים

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:
תכנית עבודה
להלן תכנית השיעורים וחומר הקריאה:
23/10 הדרכה 1 מבוא: תנאי הקורס, הכרת מערכת המודל, הכרת חומרי הקורס

23/10 שיעור 1 פרהיסטוריה: אמנות פליאוליתית
בשיעור זה נדון במאפייני החברה הפליאוליתית העליונה ונתמקד בצוירים ובתבליטים אשר התגלו באזור הפרנקו-קנטברי. נדון בהתפתחותה של שפת תיאור נטורליסטית (פיקטוגרפיים) ובמקביל אליה להתפתחות שפת סימנים (אידיאוגרמים). נושאים נוספים אשר יועלו לדיון הם משמעות התיאורים וההיבט הטכני של אופן עשייתם. תשומת לב מיוחדת תינתן לתגליות מן

העשורים האחרונים במערת Chauvet.

קריאה מומלצת:

*א. בלפר-כהן, תולדות האדם הקדמון, תל-אביב, 1992, עמ' 89-108.

25/10 שיעור 2 מצרים: רקע כללי; התקופה הארכאית ושושלות 3-6; קברים ומקדשים בחלקו הראשון של שיעור זה נדון במאפיינים היסטוריים וגיאוגרפיים כלליים, במסגרת הכרונולוגית, ברשימת 31 השושלות של מנטו ובסוגי הכתב השונים. המחצית הנותרת תיוחד להכרות ראשונית עם אחדים מן המיתוסים ולדיון בנושא תפיסת המצרים הקדמונים את נושא המוות. בשיעור זה נכיר את האמנות והאדריכלות במצרים בתקופה הקדם שושלתית וכן באדריכלות הקבורה אשר נוצרה בממלכה הקדומה. יצירות האמנות אשר יסקרו במסגרת זו הם: קברי המסטבה, הפירמידות הראשונות, מקדשי העמק ומקדשי המוות.

קריאה חובה:

[Hymn to the Nile, in: L.H.Wren & D.J.Wren, Perspectives on Western Art; Source Documents and Readings from the Ancient Near East through the Middle Ages, pp.20-23]

הקורס באתר [R.O. Faulkner, The Ancient Egyptian Book of the Dead, London, 1989, pp.27-28 (spell 30B)]

[Pyramid texts, Book of the Dead, Perspectives on Western Art, pp.25-28.]

באתר הקורס

ריב הורוס וסת, בתוך: י.מ. גרינץ, סיפורים, מזמורים, משלים מספרות מצרים העתיקה, ירושלים, 1975, 121-132. באתר הקורס

קריאה מומלצת:

*C. Aldred, Egyptian Art, London, 1985, pp.31-90.

30/10 הדרכה 2 פרהיסטוריה: אמנות נידת בפלאולית עליון

30/10 שיעור 3 מצרים: מאפייני אמנות הפסול והתבליט

נדון במאפייניה הסגנוניים של האמנות המצרית ונכיר את קנון הפרופורציות, כפי שאלה משתקפים בתבליטים ובפסלים של השושלות 3-6.

קריאה מומלצת:

[R. Arnheim, Art and Visual Perception, Berkeley-LA, 1974, pp.112-116.]

שמורים אלקטרוניים בספרייה

*C. Aldred, Egyptian Art, London, 1980, pp. 94 -105.

11/1 שיעור 4 מצרים: ממלכה תיכונה

יסקרו החידושים בתחום הפיסול והאדריכלות. יוצגו פסלי הפרעונים ונשותיהם, אנשי החצר ופסלונים המתארים את בני המעמדות הנמוכים. יבחנו קברי האצילים בבני חסן ומיידום וקבורת המלכים בדיר אל בחרי ובליסט.

קריאה מומלצת:

*C. Aldred, Egyptian Art, London, 1980, pp. 106-138.

11/6 הדרכה 3 מצרים: תבליטים ופסלים מהתקופה הטרומ שושלתית, ממלכה קדומה וממלכה תיכונה

11/6 שיעור 5 מצרים: ממלכה חדשה; מקדשים

נכיר את הפנתיאון המצרי ואת הפולחן במקדשים. נדון במאפייני המקדש המצרי ונסקור את מקדשי האלים ומקדשי המוות בממלכה החדשה.

קריאת חובה:

[מ. גרינץ, סיפורים, מזמורים, משלים מספרות מצרים העתיקה, ירושלים, תשל"ה, עמ' 34-48].
שמורים אלקטרוניים בספריה - תחת השם "שיר מלחמת קדש"
[ש. ישראלי, המיתולוגיה המצרית, תל אביב, 2005, 90-92].

קריאה מומלצת:

[The man who was tired of Life, Hatshepsut, Perspective on Western Art, pp.34-38].
[The Kadesh Inscriptions, Perspectives on Western Art, pp.49-51].

11/8 שיעור 6 מצרים: ממלכה חדשה; תק' אל עמרנה; אמנות הקבורה
נתחקה אחר הרפורמות של אחנאטון בתחום הדת והאמנות ונעקוב אחר רישומה של מהפכה זו
בתקופה שלאחריה. בנוסף, יסקרו הקברים המלכותיים של הממלכה החדשה, קברי האצילים וקברי
האמנים.

קריאת חובה:

[מ. גרינץ, סיפורים, מזמורים, משלים מספרות מצרים העתיקה, ירושלים, של"ה, עמ' 135-141].
[ש. ישראלי, המיתולוגיה המצרית, תל אביב, 2005, 106-114].

קריאה מומלצת:

*C. Aldred, Egyptian Art, London, 1980, pp.168-186.
*C. Aldred, Egyptian Art, London, 1980, pp. 147-168, 187-202.

13/11 הדרכה 4 מצרים: ניתוח והשוואת יצירות פיסול, תבליט ואדריכלות

13/11 שיעור 7 מסופוטמיה: האמנות השומרית הקדומה

נדון בפנתיאון המסופוטמי ובמיתוס הבריאה. נעמוד על חשיבותה של התרבות השומרית ונסקור את
הממצאים הארכיאולוגיים העיקריים עד לתקופה השומרית השושלתית הקדומה.

קריאת רשות:

[האפוס של גלגמש, ש. שפרה וי. קליין, בימים הרחוקים ההם; אנתולוגיה משירת המזרח הקדום, תל
אביב, 1996, מבחר מעמ' 183-327].

[אנומה אליש, ש. שפרה, מעלילות ראשית עד מלכים ונביאים; מקורות חוץ לתוכנית הלימודים החדשה
במקרא, תל אביב, 2003, עמ' 19-32].

קריאה מומלצת:

*H. Frankfort, The Art and Architecture of the Ancient Orient, Harmondsworth,
1979, pp.17-91.

15/11 שיעור 8 מסופוטמיה: האמנות הניאו-שומרית, אמנות אכדית ובבלית

נסקור את הפסול והאדריכלות המסופוטמית של התרבות הניאו שומרית, האכדית והבבלית.

קריאה מומלצת:

[חוקי חמורבי, ש. שפרה, מעלילות ראשית עד מלכים ונביאים; מקורות חוץ לתוכנית הלימודים החדשה
במקרא, תל אביב, 2003, עמ' 104-117].

*H. Frankfort, The Art and Architecture of the Ancient Orient, Harmondsworth,
1979, pp. 93-130.

20/11 הדרכה 5 מסופוטמיה: פיסול ותבליט

20/11

שיעור 9 מסופוטמיה: אמנות ניאו-אשורית

הסקירה תתמקד באדריכלות ארמונות מלכי אשור ובתבליטים העשויים בהט, הכוללים תיאורי צייד,

קרוב וסצנות דתיות.

קריאה מומלצת:

[The Deeds of Sargon II, Perspectives on Western Art, pp.12-14.]

*H. Frankfort, The Art and Architecture of the Ancient Orient, Harmondsworth, 1979, pp. 131-200.

22/11 שיעור 10 יוון: אמנות מינואית ומיקנית

חלקו הראשון של השיעור יוקדש להכרות עם האמנות המינואית אשר נוצרה באי כרתים באלף השלישי ובעיקר במחצית הראשונה של האלף השני. בחלקו השני של השיעור נדון באמנות היבשת היוונית באלף השני, כשאתרי המפתח הם מיקנה, פילוס וטירינס.

קריאה מומלצת:

[Diodoros of Sicily, Library of History, 4.76.1-6; 4.77.1-4.in: J.J. Pollitt, The Art of Ancient Greece; Sources and Documents, Cambridge, 1990, pp.13-14.

Apollodoros, The Library, iii.15.8. in: Perspective on Western Art, pp.52-54.]

*R. A. Higgins, Minoan and Mycenaean Art, London, 1986, pp.17-64, 74-76, 94-106, 153-165.

[Linear B Texts, Perspectives on Western Art, pp.55-56.

Pausanias, Description of Greece, 2.16.5-7; 2.25.8. in: J.J. Pollitt, The Art of Ancient Greece; Sources and Documents, Cambridge, 1990, p.11.]

*R. A. Higgins, Minoan and Mycenaean Art, London , 1986, pp.65-73, 76-94, 106-153, 165-190.

27/11 הדרכה 6 אמנות קיקלדית

27/11 שיעור 11 יוון: תקופת החושך והאמנות הגיאומטרית

בשיעור זה נדון בהתחדשותה של התרבות היוונית לאחר התמוטטות התרבות המיקנית, נכיר את המקורות ונעמוד על הדבקות הבולטת בצורות גיאומטרית הנכרת בתקופה זו.

קריאה מומלצת:

*W.R.Biers, The Archaeology of Greece; An Introduction, Ithaca, 1987, pp.94-125.

29/11 שיעור 12 יוון: האמנות היוונית בתקופת ההתמזרחות

נעמוד על הנסיבות ההיסטוריות שהביאו לחדירתן של השפעות מזרחיות אל האמנות היוונית ונבחן את טיבן.

12/4 הדרכה 7 יוון: קרמיקה של תקופת החושך, התקופה הגיאומטרית ותקופת ההתמזרחות

12/4 שיעור 13 יוון: מאפייני המקדש היווני, אדריכלות ועטור אדריכלי בתקופה הארכאית

המקדש היווני עוצב בהתאם לדפוס קבוע ומערכות כללים נוקשות למן המאה השביעית ואילך. בשיעור נעמוד על מקורותיו, מאפייניו, משמעותו וכמו כן נלמד להכיר את המנוחים המציינים את חלקיו.

קריאה מומלצת:

Pliny, N.H.36. 95-97 (temple of Ephesos): Pollitt, pp.182-183.

12/6 שיעור 14 יוון: פסול ועטור אדריכלי בתקופה הארכאית

בשיעור זה נכיר את מאפייניו ומקורותיו של הפיסול התלת ממדי היווני, נעמוד על האתגרים המיוחדים שהציב המקדש היווני בעבור הפסלים ונעקוב אחר התפתחותן של מערכות העיטור.

קריאה מומלצת:

Herodotos, I.31 (Kleobis and Biton); Pollitt, p.31.

[כתבי הרודוטוס, תרגום מיוונית א. שור, ירושלים, תרצ"ה, כרך א', ספר 1.31.]

11/12 הדרכה 8 יוון: מושגי יסוד באדריכלות קלאסית - המקדש היווני מאפייני הפיסול הארכאי

11/12 שיעור 15 יוון: ציור כדים בתקופה הארכאית וראשית התקופה הקלאסית
אודות הציור היווני בתקופה זו ניתן ללמוד מכלי פאר אשר שימשו בסימפוזיום וכלים אשר ניתנו כתשורות לנשים ולעלמים. נתחקה אחרי ההתפתחות הסגנונית הניכרת באמנות הציור לאורך המאה השישית וברבע הראשון של המאה החמישית, נבחן את הנושאים המתוארים, נעמוד על משמעותם ועל מה שניתן ללמוד מהם על ערכיה של החברה היוונית באותה עת.
13/12 שיעור 16 יוון: אדריכלות קלאסית קדומה
מקדש זאוס באולימפיה נחשב לאחת מפסגות האדריכלות היוונית. בשיעור נכיר מקרוב את עיטוריו ונבין את חשיבותו.

קריאה מומלצת:
Pausanias, 5.10.2-10 (temple of Zeus at Olympia); Pollitt, pp.185-187.

18/12 הדרכה 9 יוון: טכניקות ציור כלים וצורות כלים

18/12 שיעור 17 יוון: אדריכלות יוונית בתקופה הקלאסית בשיאה ובתקופת הסגנון העשיר
בשיעור זה נתמקד במבנים שהוקמו על גבי האקרופוליס האתונאי ובראש ובראשונה במקדש הפרתנון, הנחשב לגולת הכותרת של האדריכלות היוונית.
קריאה מומלצת:

Plutarch, Life of Pericles, 12-13 ; Pollitt, pp.187-188.
[פלוטארכוס, חיי אישים; אנשי יוון, תרגם מיוונית א.א. הלוי, ירושלים, תשל"א, עמ' 159-162].
[תוקידידס, תולדות מלחמת הפילופונס, תרגם מיוונית א.א. הלוי, ירושלים, תש"ט, ספר שני, לד-מו', עמ' 88-94].

20/12 שיעור 18 יוון: פסול קלאסית וציור כדים בתקופה הקלאסית בשיאה ובתקופת הסגנון העשיר
הפסלים אשר נוצרו בתקופה זו בברונזה ובשיש זכו להעתקים רבים בתקופה הרומית והשפעתם על האמנות המערבית הייתה גדולה. בשיעור נכיר מקרוב יצירות חשובות אלו ובמקביל נלמד פרקים נוספים אודות הציור היווני על גבי הכדים המצוירים ונעמוד על קשריו עם הציור גדול הממדים.
קריאה מומלצת:

Pliny, N.H. 34.57-8 (Myron); Pollitt, pp.48-49.
Pliny, N.H.34.55 (Polykleitos); Pollitt, pp.75-76.
Pausanias 5.10.2, 5.11.1-11 (Pheidias) ; Pollitt, pp.58-61.

27/12 שיעור 19 יוון: אמנות יוון במאה ה-4
בשיעור זה נכיר את האמנות של המלכים המקדונים בורגינה ובפלה (קברים מצוירים, פסיפסי חלוקים וסרקופגים) ונתוודע אל יצירותיהם של ארבעה פסלים דגולים, הממשיכים את המסורת הקלאסית, אך בה בעת מפתחים סגנון אישי מובחן.
קריאה מומלצת:

Pliny, N.H. 36.61-66 (Zeuxis) ; Pollitt, pp.149-150.
Pliny, N.H. 36.67-72 (Parrhasios) ; Pollitt, pp.153-154.

1/1 הדרכה 10 פסל אתנה פרתנוס של פידיאס
Pausanias, 1.24.5-7 . Pliny, N.H. 36.18-19 (the Athena Parthenos); Pollitt, pp.56-58.

1/1 שיעור 20 התקופה ההלניסטית: אמנות הלניסטית 1

בתקופה ההלניסטית מתפשטת התרבות ההלנית אל טריטוריות חדשות וכתוצאה מכך עוברת תהליכי שינוי. בשיעור זה נתוודע אל אחד מזרמי הפיסול המרתקים שנוצרו בתקופה זו, אשר זכה לכינוי "הבארוק ההלניסטי".

1/3 שיעור 21 התקופה ההלניסטית: אמנות הלניסטית 2
נכיר זרמים ותחומים נוספים של הפיסול ההלניסטי ונעמוד על החידושים הרבים הניכרים בו בקשת הנושאים המתוארת, בהלכי הרוח ובסגנונות האמנותיים.

1/8 הדרכה 11 המאוזולאום בהליקרנאסוס
Pliny, N.H.36.30-31 (the mausoleum at Halikarnassos) ; Pollitt, pp.196-198.

1/8 שיעור 22 רומא: אמנות רומית בתקופת הרפובליקה וראשית הקיסרות
המונח אמנות רומית מפורש על ידנו במובנו הרחב וכולל לא רק את האמנות אשר נוצרה בעיר רומא או באיטליה, אלא מתייחס אל האמנות אשר נוצרה בכל המרחב האדיר אשר היה בשליטת הרומאיים. בתקופה זו מתגבשת האמנות הרומית וניתן להבחין בה בהופעתן של תפיסות אסתטיות ייחודיות, אשר ילוו את האמנות הרומית עד לסופה.
10/1 שיעור 23 רומא: אמנות רומית בתקופת הקיסרות 1 הראשון אשר הבין את כוחן של האדריכלות והאמנות לבטא את הישגיו ועצמתו של הקיסר היה אוגוסטוס.

15/1 הדרכה 12 השוואת יצירות יווניות והלניסטיות
15/1 שיעור 24 רומא: אמנות רומית בתקופת הקיסרות 2
גם הקיסרים שבאו אחרי אוגוסטוס השקיעו משאבי ענק בבניית מבנים אזרחיים, ארמונות ומונומנטים שנועדו להציג את הישגיהם. מבנים אלו ניצבו ברומא ומחוצה לה. בשיעור זה נעסוק באמנות הפלאבית ובאמנות שנוצרה תחת פטרונוס של טריאנוס ואדריאנוס.
17/1 שיעור 25 רומא: אמנות רומית בתקופת הקיסרות 3 נכיר את האמנות הרומית של השושלת האנטונינית והסווארית ונלווה את האמנות הרומית עד לימי קונסטנטינוס
22/1 הדרכה 13 סיור מסכם במוזיאון ישראל
22/1 שיעור 26 רומא: ציורי קיר
היחידה תוקדש להיכרות עם ציורי הקיר שנתגלו ברומא ובאתרים השונים לאורך מפרץ נפולי. בית האמידים הרומי מילא תפקיד חשוב בביסוס מעמדו הפוליטי והחברתי של בעליו ועיטוריו פותחים צוהר ליחסים המורכבים בין המרחב הפרטי והציבורי ומלמדים על יחסם של רומים לתרבות, טבע ופאר. טווח הנושאים המתואר ביצירות אלו הוא רחב וכולל סיפורים מיתולוגיים, נופים, טבע דומם, תיאורים היסטוריים וסצנות מחיי יום-יום.
קריאה מומלצת:

24/1 שיעור 27 רומא: פסיפסים
בשיעור זה נעסוק בפסיפסים שנחשפו בחלקים שונים של האימפריה הרומית. אימוץ המבט הרחב על האמנות אשר נוצרה באיטליה, בפרובינקיות בעלות אוכלוסייה דוברת יוונית באגן המזרחי של הים התיכון ובפרובינקיות, שתושביהן דיברו לטינית בחלקה המערבי, תאפשר לדון בגלובליזציה של התרבות הרומית, בתהליכים של הלניזציה ורומניזציה, בהבדלים בין הפרובינקיות, ביחסים בין מרכז לבין שוליים באימפריה הרומית וביחסים בין-פרובינקיאליים. ניתן את הדעת להקשר החברתי של הפסיפסים לצד עיון במאפיינים קומפוזיציוניים, סגנוניים ואיקונוגרפיים.

חומר חובה לקריאה:

מצרים: Aldred, C., *Art Egyptian*, London, 1980
מסופוטמיה: Frankfort, H., *The Art and Architecture of the Ancient Orient*, Harmondsworth, 1979
יוון: Biers, W., *The Archaeology of Greece*, London and Ithaca, 1980
Pedley, J., *Greek Art and Archaeology*, London, 2002
רומא: Ramage, N. and Ramage, A., *Roman Art*, 2008

חומר לקריאה נוספת:
רשימת הקריאה המלאה תתפרסם באתר הקורס בשבוע הראשון של הסמסטר

מרכיבי הציון הסופי:

מידע נוסף / הערות: